

PRESSENS
FAGLIGE UTVALG

PFU-SAK NR. 022 /18

KLAGER: Ellinor Eikrem
PUBLIKASJON: NRK
PUBLISERINGSDATO: 1.1.2018
STOFFOMRÅDE: Portrett
SJANGER: Dokumentar
SØKERSTIKKORD: Opptre hensynsfullt i den journalistiske arbeidsprosessen, hvordan omtale kan virke på pårørende
REGISTRERT: 25.01.2018
BEHANDLET I PFU: 22.03.2018
BEHANDLINGSTID: 57 dager
KLAGEGRUPPE: Privatperson
PFU-KONKLUSJON:
HENVISNING VVPL.:
OMTALE/ANONYM.:
MERKNADER: Påklaget episode:
<https://tv.nrk.no/serie/datoen/KMTE30006117/sesong-3/episode-1>

SAMMENDRAG:

NRK publiserte **mandag 1. januar 2018** en episode av TV-programmet «**Datoen**». Selve programmet er bygget opp rundt livshistoriene til tre mennesker som er født på samme dato: en av dem er en kjent person, de andre to er «vanlige» mennesker. I denne første episoden i sesong 3, var Petter A. Stordalen den kjente, mens Sølvi Vinnes og Oddhild Fausa, var de to «vanlige». Alle tre var født 29.11.1962

Om Oddhild Fausa blir det fortalt at hun vokste opp i Spjelkavik utenfor Ålesund. To ganger i ung alder opplevde hun å miste mennesker som sto henne nær: først da lillebroren hennes døde av kreft to år gammel, senere da ungdomskjæresten Dan døde brått av leukemi i 1984. Begge hendelsene har preget livet hennes sterkt, og er en sentral del av hennes fortelling i programmet. Det blir også vist flere bilder fra barne- og ungdomstid, deriblant flere bilder av ungdomskjæresten Dan.

Nedenfor en oppsummering av innslagene der Oddhild opptrer - med tidskoder:

- Første innslag fra tiden 07.18 til 08.20: Introduksjon av Oddhild.

- Andre innslag, fra 12.00 til 15.30: Om lillebrorens sykdom og død. At sorg og død aldri ble snakket om i familien.
- Tredje innslag, fra 18.00 til 19.30: 13 år og deprimert, men så – noen år seinere – møter hun Dan, og de blir veldig forelsket. De kjørte mye bil, drar på turer. Livet smiler. Det vises flere bilder av de to på tur, i sosiale samlinger, på rommet osv.
- Fjerde innslag, fra 28.20 til 30.44: Ungdomsrommet. Dan flyttet gradvis inn til Oddhild, og ble en del av familien. De hadde planer for fremtiden. Og så skjer det. Han besvimte hjemme hos henne, på badet, den 8.juni i 1984. Hun er med da Dan blir sendt med fly til Trondheim, og får sjokkbeskjeden om akutt leukemi. De blir forespeilet en 5 års kamp mot kreften, og er forberedt på å ta den kampen. Det gikk ikke. 13. juni 1984 dør han, etter kun etter 5 dager med sykdom. Heller ikke nå snakket Oddhild ut om sorgen.
- Femte innslag, fra 40.40 til 43.10: Livet fortsetter for Oddhild, men uten at hun får bearbeidet sorgen. Hun må ha aktivitet, hun tar motorsykkellappen. Men så. Hun holder på å dø i en nestenulykke, og det snudde livet hennes. Hun flyttet til Wales, begynte å studere og fikk igjen livsgnisten.
- Sjette innslag, fra 47.40: Utdanner seg til arkitekt, flytter hjem til Ålesund og får to døtre. Eldstedatteren får diagnosen Aspergers syndrom. Har behov for å ha et hjem der vi prater mye sammen. Prater om det som plager oss, samtalen er limet i familien.
- Sjuende og siste innslag, fra 56.15: Avslutning. Livet har gått greit. Blitt sterkere for hver down-periode. Å møte døden så nært flere ganger, har gitt henne en annen respekt for livet. «Kan ikke slå meg til ro med at livet er lang. Livet er her. Nå.»

KLAGEN:

Klager er den avdøde Dans mor.

Hun ble kontaktet av NRK, før programmet ble publisert, i oktober 2017, og ble da orientert om at hennes sønn ville bli omtalt «i en såkalt kort seanse» i programmet. Klager skriver at hun var avvisende til dette, og sa «klart og tydelig» i fra at Dan ikke skulle identifiseres med navn. Fjorten dager senere ringte klager NRK opp igjen. Hun la igjen en beskjed på telefonsvareren med et ønske om at sønnens navn ikke skulle nevnes. Ifølge klager ble denne beskjeden aldri besvart. Det opplyses også at hennes sønn Aslak, bror til Dan, også ble oppringt av NRK, og at han ble orientert om sin mors skepsis vedrørende dette programmet.

Klager hørte ikke noe mer fra NRK, og ante derfor ingenting da hun første nyttårsdag satte seg ned alene foran TV'en. Plutselig dukket sønnen opp på skjermen med både navn og bilder: «I programmet kan man se hva som skjedde med Dan, hver minste detalj.» Hun skriver at hun begynte å gråte, og hun mener NRK skulle varslet henne om når programmet skulle sendes: «Som pårørende er vi oppriktig skuffet over at NRK ikke tok hensyn til oss. At NRK utsetter oss for følelsesmessige påkjenninger ved å bruke vår historie i underholdningsøyemed, er ikke noe vi nødvendigvis behøver å finne oss i.»

Klager viser til Vær Varsom-plakatens (VVP) punkter 3.9, 4.1, 4.3, 4.6, 4.10 og 4.13.

FORSØK PÅ MINNELIG LØSNING:

Partene har vært i kontakt med sikte på å løse saken i minnelighet, uten at dette har ført fram.

TILSVARSRUNDEN:

NRK er lei for at klager ikke fikk tydelig beskjed om når det innklagede programmet skulle sendes. Men NRK mener likevel dette ikke er brudd på god presseskikk.

Når det gjelder det påklaget VVP-punkt 4.13, så kan ikke NRK se at det pekes på noen faktiske feil, og ber klager eventuelt opplyse om det.

Til VVP-punkt 3.9, om å opptre hensynsfullt i den journalistiske arbeidsprosessen, skriver NRK at «Datoen» er en dokumentarserie hvor hovedpersonene forteller om hendelser som har preget livene deres og formet dem som mennesker. Ikke sjelden kan dette være både sterke, gripende og vanskelige historier, og andre mennesker som ikke er med i programmet kan også være berørt av det som fortelles.

Det anføres at redaksjonen har lang erfaring med dette etter flere sesonger, og at det alltid er et viktig mål å behandle både medvirkende og andre personer som kan påvirkes av innholdet, med omtanke og respekt. Derfor er det fast rutine at redaksjonen kontakter annen familie eller pårørende når det kommer fram historier hvor det er naturlig å på forhånd varsle om programmet og det som fortelles.

Dette ble også gjort denne gang: «Produsenten for «Datoen» kontaktet først klagers sønn (Aslak Eikrem) og informerte om Oddhild Fausas historie og hvordan denne skulle fortelles. Deretter tok produsenten kontakt med klager og ga samme informasjon til henne.» Ifølge NRK var Dan var en veldig viktig hendelse i Oddhild Fausas liv, og NRK mener de har forsøkt å gi klart uttrykk for dette i kontakten med familien.

NRK skriver: «Klager ga uttrykk for at hun syntes det var vanskelig at vi skulle ta opp denne historien, og hun ringte senere tilbake og ba om at sønnens navn ikke ble brukt i programmet. Vi valgte å etterkomme dette ønsket ved å ikke bruke etternavnet i programmet - fornavnet nevnes to ganger når hovedpersonen selv forteller sin historie.» NRK opplyser at de også tok ny kontakt med klagers sønn, for å orientere ham om at historien ville fortelles på denne måten, og skriver at han hadde ingen innvendinger mot dette.

NRK skriver: «I ettertid ser vi at vi også burde ha kontaktet klager en gang til for å orientere om sendedato og hvilke endringer som var blitt gjort, men vi mener samtidig at vi hele tiden har vært tydelige om at dette var en historie som skulle fortelles i programmet, og at den avdøde hadde vært en viktig person i Oddhild Fausas liv.»

Til VVP-punktene 4.1 (omtanke), 4.3 (privatliv) og 4.6 (hensyn til pårørende og mennesker i sorg), skriver NRK at det legges stor vekt på omtanke og respekt i framstillingen av sterke

historier, og at dette ikke minst er viktig de gangene den som omtales ikke lenger er i live og kan kontaktes om det som kommer fram om vedkommende.

Men NRK mener historier langt tilbake i tid må kunne fortelles uten samtykker: «Det må være presseetisk akseptabelt at en medvirkende i et program kan fortelle sin personlige historie om noen som har betydd mye for henne, uten at det krever en eksplisitt godkjenning fra pårørende av den det fortelles om.»

Det som må vektlegges i så måte, er: «Det vil være en forutsetning at det ikke framsettes påstander som er rammende for den som blir omtalt, eller at det publiseres unødvendige private detaljer som er indirekte rammende for pårørende eller andre.»

NRK skriver: «Historien fortelles slik Oddhild Fausa opplevde den, og ut fra hennes perspektiv som kjæreste. Det framsettes ingen påstander som kan være rammende for avdødes ettermæle; han framstilles utelukkende på en varm og kjærlighetsfull måte av Oddhild Fausa. Beskrivelsen av forholdet handler om hvordan de hadde det sammen og hva som skjedde med dem, og vi kan ikke se at det framkommer noen private opplysninger som ikke har relevans for denne historien. NRK er derfor ikke enig i at framstillingen i programmet innebærer noe brudd på VVP 4.1 eller VVP 4.3.»

NRK har forståelse for at en gjenfortelling av en historie om brå sykdom og død kan vekke smertefulle minner hos nære pårørende, også når det som skjedde ligger mange år tilbake i tid: «Vi er helt enige i at pårørende må informeres på en skikkelig måte i slike tilfeller, og at vanskelige personlige historier må fortelles med omtanke. Men vi mener at NRK ikke har handlet i strid med VVP 4.6 ved å la Oddhild Fausa fortelle sin personlige historie om det som skjedde i 1983/84.»

Bildene som vises i programmet er Oddhild Fausas bilder, og stammer fra tiden de to var sammen: «Bildene brukes for å illustrere forholdet mellom de to, og det går fram av sammenhengen at dette dreier seg om private bilder som ble tatt på denne tiden. Etter NRKs oppfatning er ikke bildene brukt på noen måte som bryter med intensjonen i VVP 4.10.»

Oppsummert skriver NRK: «Redaksjonen legger stor vekt på å informere dem som blir berørt av omtalen på en ordentlig måte. Vi ser at vi i dette tilfellet burde informert om nøyaktig sendetidspunkt for å forberede klager på når programmet skulle sendes, men vi kan samtidig ikke se at vi har opptrådt på en måte som strider med Vær varsom-plakatens bestemmelser i arbeidet med dette programmet.»

Klager skriver at da NRK kontaktet henne, så ble hun fortalt at navnet Dan skulle bli brukt ved to anledninger. Klager hørte ikke noe om at etternavnet Eikrem skulle benyttes. Klager er derfor overrasket over at NRK skriver at de fjernet etternavnet for å imøtekomme hennes ønske.

Klager reagerer også på at NRK ikke varslet henne noe om at det skulle vises bilder av sønnen. Klager konfronterte NRKs produsent med dette, men «hun svarte med total taushet! Min sønn, Aslak og jeg har aldri gitt vår aksept.» NRK har i ettertid svart at det var en misforståelse, og at NRK trodde de var enige. Klager mener for øvrig at forholdet mellom Oddhild og Dan var en kort romanse.

NRK opplyser at normal rutine, når det skal orienteres om at nær familie skal omtales i et NRK-program, er å ta kontakt via telefon og/eller e-post og informere om programmet og i hvilken forbindelse familiemedlemmet vil bli omtalt. NRK mener dette oppfyller kravet i VVP punkt 3.9, om å opptre hensynsfullt i den journalistiske arbeidsprosessen.

Etter NRKs mening er det ikke et krav at en redaksjon skal informere om nøyaktig på hvilken måte noen skal omtales i et program, og i dette tilfellet med bruk av noen av Oddhild Fausas egne bilder. Men NRK hevder at klagers sønn Aslak Eikrem ble orientert om at det ville bli vist bilder av broren Dan i programmet.

NRK skriver: «De pårørende ble informert om at denne historien skulle fortelles i god tid før det innklagede programmet ble publisert, og klagers sønn ble fremstilt på en veldig positiv måte gjennom Oddhild Fausas minner om ham.»

NRK har fått opplyst at Oddhild Fausa var i et forhold med klagers sønn fra november 1981 fram til hans død i juni 1984, og at dette var et forhold hun opplever som en viktig del av sin livshistorie.

Klager viser til russens «dåpsattest» og «russeavis» fra henholdsvis 1981 og 1982, der en annen kjæreste enn Oddhild omtales, og skriver «at historien var nok ikke riktig slik som enkelte hadde ønsket. Det påpekes også at Dans studievalg var feil i programmet. Klager ser likevel dette som en bagatell.

Videre skriver klager: «Min sønn, Aslak benekter at det ble nevnt bilder, noe jeg tror han på. Uansett, som mor er det jeg som er den juridisk nærmeste. Jeg synes det er spesielt at dere har snakket både med meg og min sønn underveis, kan det ha vært for å skape forvirring? Jeg har også 2 andre barn, hvorfor har ikke de blitt involverte? Det er jeg som har klaget inn «Datoen», noe jeg er glad for, og følte var riktig.»

NRK opplyser at redaksjonen først kontaktet Aslak Eikrem fordi det var ham de hadde kontaktinformasjon til, men at klager ble kontaktet og informert om programmet så snart de hadde fått kontaktinformasjon til henne.

NRK mener det må være akseptabelt at en medvirkende i et program forteller en historie slik hun husker den i et program som "Datoen", og slik NRK ser det, så har de tatt de nødvendige presseetiske hensyn ved å informere om at historien skulle fortelles.